

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК [331.5+331.4]:[338.1:338.2]

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-4.4>

Богущ Л.Г.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу досліджень
ризиків у сфері зайнятості населення,
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М.В. Птухи Національної академії наук України

**ЗАГРОЗИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ
В КОНТЕКСТІ ОЧІКУВАНЬ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ**

В статті визначені проблеми і загрози функціонування сфери зайнятості України, відтворення і використання її робочої сили, що залишатимуться актуальними на різних етапах повоєнного відродження, зважаючи на їх вплив на реалізацію чинників конкурентоспроможності національної економіки в глобалізованому світі (потреби: диверсифікації господарського комплексу і його територіальних підсистем; пошвидшеного розвитку і кластеризації інноваційних та наукоємних видів діяльності; підвищення та реалізації стандартів продуктивної зайнятості, гідної праці та якості життя). Ефективність функціонування сфери зайнятості, що ґрунтується на процесах і результатах відтворення і використання робочої сили, є одним з ключових чинників конкурентоспроможного господарювання, суспільного прогресу, соціальної злагоди в умовах нео- та постіндустріальних економічних укладів, які поширюються у світі та його макрорегіонах.

Ключові слова: робоча сила, сфера зайнятості, конкурентоспроможність, виклики глобалізації, ризики продуктивної зайнятості, соціально-економічна політика України.

**THREATS TO THE EMPLOYMENT SPHERE' FUNCTIONING
IN THE CONTEXT OF UKRAINE' POST-WAR REVIVAL EXPECTATIONS**

Bogush Larysa

*Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

The article identifies problems and threats to Ukraine's employment sphere functioning, its labor force' reproducing and using, which will remain relevant at various stages of the post-war revival, taking into account their influence on the implementation of the national economy' competitiveness factors in the globalized world (needs for: the economic complex' and its territorial subsystems' diversification; accelerated development and clustering of innovative and knowledge-intensive types of activities; raising and fulfilling standards of productive employment, decent work and life quality). The effectiveness of the employment sphere' functioning, which is based on the processes and results of the workforce' reproduction and use, is one of the key factors of competitive businesses' management, socium progress and social harmony in the conditions of neo- and post-industrial economic modes that have been spreading throughout the world and its macro-regions. The organization, the regulation priorities of the employment sphere, trends and problems of its functioning determine a multiplicative cluster of incentives and disincentives for the life quality in Ukraine in a number of its manifestations, among which, in particular, – the characteristics of the living environment (household, work), resource base, indicators and peculiarities of human resources' reproduction and use that are of great importance for recovering from war losses and damages in Ukrainian post-war realities against the further globalization processes' background. The above-mentioned factors, potentiated by established socially recognized practice and already achieved parameters of the life quality, outline long-term material and immaterial incentives and motivators of individual and community human development, parameters and processes of diversification of the national economy' and the labor market' territorial segments, and therefore – expectations and sustainability of positive post-war socio-economic and, among other, demographic, professional and qualification, migration shifts.

Keywords: workforce, employment sphere, competitiveness, globalization challenges, productive employment risks, Ukraine' socio-economic policy.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування сфери зайнятості, що ґрунтується на процесах та результатах відтворення і використання робочої сили, є одним з ключових чинників конкурентоспроможного господарювання, суспільного прогресу, соціальної злагоди в умовах нео- та постіндустріальних економічних укладів. Ці уклади дедалі стрімкіше поширюються світом і його макрорегіонами водночас із зростанням ролі робочої сили, особистісних вмінь і навичок у господарських і власне виробничих процесах, інтенсифікацією спектру комунікацій (у т. ч. транскордонної логістики), глобалізацією сукупності практик життєдіяльності компактних людських спільнот (до рівня окремих державних утворень та їх політичних об'єднань включно). Засади та пріоритети відтворення і використання робочої сили, системні процеси унормування та дерегуляції різних аспектів функціонування сфери зайнятості, послідовність відповідних довготривалих орієнтирів слугують підґрунтям трансляції і вдосконалення рівня та якості життя всього населення, тобто факторів, що (поряд із системністю національної політики інноваційної модернізації, диверсифікації економіки, суспільної солідаризації, у т. ч. засобами соціального забезпечення) здійснюють потужний зворотний вплив на темпи сталого конкурентоспроможного розвитку країн, їх політичних та економічних макрорегіональних союзів.

Організація, пріоритети регулювання сфери зайнятості, тенденції та проблеми її функціонування визначають мультиплікативний кластер стимулів і дестимуляторів якості життя в Україні та інших країнах світу в низці її проявів, серед яких, зокрема, – характеристики середовища життєдіяльності (побутового, трудового), ресурсна база, показники та особливості відтворення і використання людських ресурсів, що матимуть велике значення для відшкодування втрат і збитків війни в українських повоєнних реаліях на тлі подальших глобалізаційних процесів.

Згадані фактори, потенційовані усталеною суспільно визнаною практикою та вже досягнутими параметрами якості життя, у довготривалій перспективі пост-воєнних реалій України зумовлюватимуть матеріальні та нематеріальні стимули і мотиватори індивідуального та спільнотного людського розвитку, параметри і процеси диверсифікації територіальних сегментів національної економіки і ринку праці, а відтак – очікування та сталість позитивних суспільно-економічних, а серед іншого – демографічних, професійно-кваліфікаційних, міграційних – зрушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості, загрози, механізми удосконалення вітчизняної сфери зайнятості в контексті очікувань пом'якшення і подолання системних сус-

пільно-економічних проблем поточного періоду, конкурентоспроможного повоєнного відродження України висвітлюються у працях, що:

– розробляють методологічні засади використання потенціалу зайнятості, суспільних інститутів її організації в реаліях національної ринкової економіки в глобалізованому світі (Кончаковський Є.О.; Павлюк Т.І.; Лісогор Л.С., Руденко Н.В., Чувардинський В.О.; Волківська А.М., Осовська Г.В., Аксьонова О.В., Осовський О.А., Ніколайчук С.В.);

– виявляють позитивні і негативні тенденції функціонування сфери зайнятості, територіальних практик відтворення та підвищення ефективності використання робочої сили у ближчій передвоєнний період (Гончаренко Н.Г.; Мельник І.О., Берднікова О.В.; Сьомченко В.В., Конєва А.В.), а також в умовах поточних військових дій і відтермінованих негативних наслідків воєнного стану (Близнюк В.В., Яценко Л.Д.; Грідін О.В.; Мантур-Чубата О.С., Ваганова Л.В.; Пищуліна О., Маркевич К.; Серьогіна Н.О.; Томчук О.В.);

– обґрунтовують підходи до підвищення ефективності стратегії та політики продуктивної зайнятості населення, в т. ч. на засадах модернізації інфраструктури ринку, збалансування пропозиції робочої сили і попиту на неї, підвищення конкурентоспроможності її професійно-кваліфікаційних характеристик на індивідуальному та спільнотному рівнях (Федотова Т.А., Красноштан Ж.А.; Борисенко О.П.; Шевченко О.О., Антіпова О.М., Кича І.М.; Карпій О.П., Качмар С.А.).

Разом з тим, подальшої систематизації потребують проблеми та загрози, що здійснюватимуть найгостріший вплив на конкурентоспроможність вітчизняної робочої сили та економіки, продуктивну зайнятість населення на етапах повоєнної стабілізації та подальшої розбудови України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення проблем і загроз функціонування сфери зайнятості України, відтворення і використання її робочої сили, що залишатимуться актуальними на різних етапах повоєнного відродження, зважаючи на їх вплив на реалізацію чинників конкурентоспроможності національної економіки в глобалізованому світі (а саме потреби: диверсифікації господарського комплексу і його територіальних підсистем; поживленого розвитку і кластеризації інноваційних та наукоємних видів діяльності; підвищення та реалізації стандартів продуктивної зайнятості, гідної праці та якості життя).

Виклад основного матеріалу дослідження. Масштабні військові дії змушують очікувати катастрофічні втрати економічного активного населення. Прогноз Мінекономіки від 2023 р. обґрунтував потребу залучення впродовж наступних десяти років на ринок праці України принаймні 4,5 млн. працівників [1], адже кількість заре-

естрованих у країнах світу українських біженців у середині поточного року сягала 6,3 млн. осіб. Половину вимушених мігрантів за кордоном склали діти, а більшість дорослих – жінки 25-49 років; від 40 до 60% мігрантів можуть не повернутися, оскільки з плином часу схильність до реінтеграції на батьківщині (в першу чергу сімей з дітьми, молоді) помітно знижується [1]. За найбільш зваженими, на нашу думку, оцінками, у результаті військових дій та очікуваної незворотної міграції Україна втратить аж до 23-32% працездатного населення.

Згідно з аналізом вакансій, які роботодавці подавали до Державної служби зайнятості, в середині 2023 р. найчастіше шукали: кваліфікованих робітників з інструментом – 21%; робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 16%; працівників сфери торгівлі та послуг – 15% [2]. Однак середній розмір заробітної плати у цих вакансіях становив лише 11 тис. грн. Отже, власну потребу в кваліфікованих робітниках (навіть доволі вузької спеціалізації) роботодавці фінансувати не готові. Так, за даними Профспілки будівельної галузі, дуже низькою є зарплата кранівників та будівельників – навіть із неофіційною частиною зарплати такі працівники нині рідко можуть заробити більше 20 тис. грн [3]. Станом на 2023 р. фахівці Профбуду оцінювали гідну оплату праці, що також гарантує її безпеку для зайнятих, в розмірі 200 грн / годину.

Поширені нині безтарифні системи оплати праці та корпоративні стандарти оцінки відповідності кваліфікації зайнятих займаним ними посадам та обсягу посадових обов'язків, що слабко узгоджуються з відповідними державними стандартами, сприяють численним маніпуляціям із розмірами оплати праці та фондом заробітної плати підприємств. Джерелом проблем визнають нечіткість регламентації безтарифних систем оплати праці у вітчизняному законодавстві, що дозволяє роботодавцям економити на фонді оплати праці за рахунок найманого працівника за умови сплати ЄСВ з місячної мінімальної зарплати.

Згідно із листом Мінсоцполітики від 20.03.2017 р. № 766/0/101-17/28, для працівників з погодинною оплатою має дотримуватися державна гарантія – мінімальна зарплата в погодинному (а не в місячному) розмірі. Отже, якщо працівник, якому встановлено погодинну тарифну ставку або праця оплачується за визначеними роботодавцем кваліфікаційними характеристиками і певними результатами роботи, виконав місячну норму праці, а розмір нарахованої зарплати виявився меншим за мінімальну місячну, то доплата до неї не проводиться. В свою чергу, згідно з абз. 2 ч. 5 ст. 8 Закону «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464,

а також із роз'ясненням ДФС від 13.04.2018 р. № 1549/ППК/15-32-13-01-10, зарплата за місяць може бути меншою за розмір місячної мінімальної оплати праці, не зобов'язуючи доплачувати працівнику. При цьому контролюється лише обов'язковість відрахування ЄСВ.

Значну роль у накопиченні та загостренні проблем функціонування сфери зайнятості, що впливають на стан і перспективи вітчизняних демографічних та міграційних процесів, відіграє орієнтація влади на послідовне зниження ролі профспілок, скорочення масштабів поширення колективно-договірного регулювання умов зайнятості та праці.

На переконання регіональних об'єднань профспілок України, зокрема, висловлене ще в 2021 р., взятий владою курс на впровадження неоліберальної політики в економіці та соціальній сфері, послаблення регулюючої функції держави, а також відсутність дієвого соціального діалогу (особливо в частині встановлення низки значущих соціальних мінімумів) призводить до поглиблення несправедливого розподілу результатів праці та зростання бідності, дестабілізації попиту і пропозиції на ринку праці, подальшого збільшення обсягів трудової міграції та загострення соціального протистояння в країні [4]. За 2010–2015 рр. кількість укладених та зареєстрованих колективних договорів скоротилась на 27,6% (із 105 тис. до 76 тис.), за 2010–2017 рр. – на 39,7% (до 63,4 тис.), за 2010–2021 рр. – на 58,9% (до майже 43,2 тис.). Колективними договорами наприкінці 2021 р. було охоплено 5064,4 тис. або 70,2% штатних працівників.

Згідно з обстеженнями параметрів соціального діалогу на відповідність критеріям гідної праці, проведеними в низці населених пунктів і регіонів, найменше колективно-договірним регулюванням нині охоплені працівники в економічній діяльності з тимчасового розміщення та організації харчування, оптової і роздрібної торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів, операціях з нерухомим майном [5]. Водночас високим є рівень укладання колективних договорів у промисловості, фінансовій та страховій діяльності, мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку. Неоднорідним є також рівень виконання колективних договорів за оцінкою найманих працівників; найвищі показники спостерігаються в професійній, науковій та технічній діяльності, а найгірші – в освіті та операціях з нерухомим майном [5].

Приватизація та інші форми реорганізації державних підприємств, що проводяться з метою наповнення держбюджету, виявили низку гострих проблем додержання соціально-трудова прав їх колективів, які впливають на збереження професійно-кваліфікаційного потенціалу галузей та економіки загалом. За оцінкою профспілки «Машприлад», однією з головних проблем є максимальне

збереження висококваліфікованих працівників, забезпечення їх захисту та додержання трудового законодавства в процесі реорганізації [6].

Галузеві профспілки також часто відмічають суттєві протиріччя між унормованими параметрами адаптації трудового законодавства України і ЄС, впровадженням міжнародних норм організації і безпеки праці та реаліями вітчизняної практики реформування сфери зайнятості. Профспілка працівників АПК та міжнародна організація профспілки IUF, зокрема, виявили протиріччя між низкою ратифікованих документів (Конвенціями МОП № 129 про інспекцію праці в сільському господарстві, № 135 про захист прав представників працівників на підприємстві та можливості, що їм надаються, № 155 про безпеку та гігієну праці та виробниче середовище, № 184 про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві) та розробленим Мінекономіки проектом Закону «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» [7]. Експертна спільнота зауважує ризик звуження прав і гарантій працівників на здорові умови праці, насамперед, ризики на робочому місці, щодо безпеки та здоров'я жінок-працівниць у сільському господарстві, забезпечення особливих потреб жінок у зв'язку з вагітністю, грудним вигодуванням та репродуктивним здоров'ям [7].

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність», який було прийнято 19.07.2022 р., за висновком ФПУ, значно обмежує конституційні трудові права та гарантії сотень тисяч працівників цієї категорії і ставить їх у нерівні умови з іншими, запроваджуючи лібералізацію трудових відносин та дискримінацію стосовно прав працівників, які працюють на підприємствах зі штатом до 250 осіб [8].

За висновками експертів, положення цього Закону суперечать Конституції України, Конвенціям МОП, Директивам ЄС та на практиці призведуть до погіршення умов трудового договору для працівника через нав'язування йому невідгідних умов в індивідуальному трудовому договорі, дискримінації працівників, ослаблення законної правозахисної ролі профспілок. Результатом виконання зазначеного Закону стане руйнація балансу інтересів сторін трудового договору і формалізація можливостей абсолютного диктату роботодавця по відношенню до працівника [8].

На 111-й Міжнародній конференції праці наголошувалася необхідність системного узгодження політичних дій на міжнародному, регіональному, національному рівнях із соціальною проблематикою як ефективна стратегія протистояння зростаючій економічній нерівності (зокрема, у вимірах: позбавлення громадян соціального захисту;

оплати праці, нижчої за прожитковий мінімум; тенденції до банкрутства мікро- і малих підприємств; гендерної нерівності в оплаті праці, коли жінки в середньому заробляють на 20% менше за колеги – чоловіки) [9]. Довідково слід відмітити, що в першій половині 2023 р. в Україні зарплати чоловіків були вищі, ніж у жінок, майже на 19%. Пріоритетами МОП оголосила: збалансоване врахування екологічних, економічних і соціальних аспектів, зокрема, під час перебудови міжнародної фінансової системи; проведення узгодженої політики з питань соціального захисту і гідної праці та нарощування інвестицій у цю сферу [9].

Вже ближчим часом Україну (і світ в цілому), окрім вкрай гострих безпекових загроз, їх поточних і відтермінованих наслідків для робочої сили і зайнятості, очікують численні нові економічні та соціальні виклики. Їх пов'язують з подоланням наслідків економічної рецесії, подальшою глобалізацією національних ринків водночас із сегментацією галузевих зовнішніх ринків, цифровізацією праці, переходом до нових професійних стандартів внаслідок розширення переліку та модернізації широкого кола видів діяльності, професій, спеціальностей, що стимулюватиме перегляд відповідного національного класифікатора. Очікується згортання робочих місць у традиційних секторах економіки, масштабне поширення нестандартних форм зайнятості, що, серед іншого, зумовить також обмеження профспілкових механізмів захисту найманої праці [4].

За експертними оцінками, впродовж наступних 5 років на світовому ринку праці буде втрачено 83 млн. робочих місць та створено 69 млн. нових, що призведе до ліквідації принаймні майже 17% робочих місць [10]. Загалом найбільше скорочення загрожує адміністративним посадам та робочим місцям у сферах безпеки і торгівлі. Через очікування автоматизації та цифровізації деяких процесів без роботи можуть залишитися касири, бухгалтери, адміністратори, секретарі та низка інших працівників, серед яких: охоронці; домашні робітники; збиральники та фабричні робітники; працівники поштової служби; банківські касири; продавці магазину; фахівці з телемаркетингу; працівники з обслуговування клієнтів; менеджери з бізнес-обслуговування та адміністрування; продавці від дому до дому (у полях), вуличні торговці, а також суміжні працівники. З суттєвими проблемами, як очікується, також зіткнуться працівники з базовою освітою та жінки, оскільки роботодавці шукатимуть досвідчених фахівців та чоловіків для робітничих вакансій [10].

Прогнозовані світові тенденції, помножені на застарілу структуру, незадовільну диверсифікацію, вагому ресурсно-сировинну і логістично-транспортну спеціалізацію національної економіки та її територіальних підсистем, можуть

гостро позначитись на сфері зайнятості України, якщо порівняти їх із сучасною динамікою попиту на ринку праці.

За даними системи управління наймом Work.ua, у п'ятірці найзатребуваніших посад влітку 2023 р., зокрема, стабільно домінували: продавець-консультант, менеджер з продажу, водій, кухар, бухгалтер. Найбільший приріст, в свою чергу, в червні 2023 р. показала лише сезонна незначна група вакансій вчителя початкових класів (+44%, в абсолютному вимірі – приблизно від 2,3 до 5,9% сукупного попиту на згадані вище найбільш затребувані посади), що пов'язано з пошуком приватними школами та дитячими садками тимчасового персоналу для підготовки дітей у період літніх канікул.

У жовтні 2023 р. найбільше вакансій пропонувалося за категоріями: «Робочі спеціальності, виробництво» (приріст +2% до вересня 2023 р., 20018 вакансій); «Сфера обслуговування» (19417 пропозицій роботи, на 4% менше, ніж у вересні); «Продаж, закупівля» (+2%, 14012); «Роздрібна торгівля» (-1%, 12755); «Логістика, склад, ЗЕД» (+3%, 11265); «Готельно-ресторанний бізнес, туризм» (-7%, 10518); «Медицина, фармацевтика» (6583 вакансій, -1% до вересня). За рівнем приросту попиту на працівників найпомітнішим він був у страхуванні (+7%, 205 вакансій), охороні та безпеці (+5%, 2164), операціях з нерухомістю (+5%, 767), юриспруденції (+4%, 1245); фінансах та банківській справі (+3%, 4300 вакансій). Серед посад найшвидше зростала потреба в майстрах шиномонтажу (+23% до вересня), кур'єрах (+22%), кранівниках (+17%), дизайнерах меблів (+14%), медіабаєрах (+14%), укладальниках (+12%), офіс-менеджерах (+10%), координаторах із збуту (+10%).

Отже, спрямованих у віддалену перспективу орієнтирів змін на ринку праці, пов'язаних з інноваційною модернізацією національної економіки, підвищенням у структурі зайнятості частки висококваліфікованих робітників і фахівців за ланками спеціалізації, поки не простежується.

Висновки з проведеного дослідження. Загрози, що здійснюватимуть найпомітніший вплив на значущі аспекти функціонування сфери зайнятості на етапах повоєнної стабілізації та подальшої розбудови України, знижуючи конкурентоспроможність вітчизняної робочої сили та економіки загалом, ускладнюючи диверсифікацію господарського комплексу, удосконалення професійно-кваліфікаційного потенціалу, забезпечення продуктивної зайнятості населення, реалізацію стандартів гідної праці, якості трудового і позатрудового життя, передусім концентруються у:

– безсистемності, незадовільній послідовності вітчизняної політики узгодження еконо-

мічної, зовнішньоекономічної та соціальної проблематики в напрямі протистояння економічній нерівності та низькій ефективності соціального захисту;

– невідповідності мінімальних гарантій оплати праці суспільно прийнятним стандартам життєдіяльності, що поєднують фізіологічний і соціальний прожитковий мінімуми;

– поширеній практиці невідповідності пропонуваної оплати праці складності виконуваної роботи, а також попиту та окремі спеціальності та спеціалізації на ринку праці (зокрема, на робітників з інструментом, робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин, інженерно-технічних фахівців);

– маніпулятивних практиках економії на фонді оплати праці завдяки незадовільному контролю за аргументованістю безтарифних систем оплати праці та корпоративних стандартів оцінки відповідності кваліфікації зайнятих займаним ними посадам та обсягу посадових обов'язків;

– погіршенні нормативно-правового забезпечення низки соціально-трудових прав зайнятих під приводом реформування трудового законодавства, зокрема, у відповідності з вимогами Угоди про асоціацію з ЄС, а також зовнішніх кредиторів;

– скороченні масштабів колективно-договірного регулювання умов зайнятості та праці, особливо на підприємствах з кількістю зайнятих до 250 осіб; послідовному усуненні профспілок від дієвих механізмів відстоювання стандартів гідної праці;

– неминучій трансформації національних і макрорегіональних ринків праці під впливом: необхідності подолання світом наслідків економічної рецесії; подальшої глобалізації ринків товарів і послуг водночас з посиленням конкуренції на галузевих зовнішніх ринках; цифровізації праці; модернізації професійно-кваліфікаційних стандартів на фоні диверсифікації інноваційних видів діяльності та їх кластерів; контрверсійних тенденцій поширення нестандартних форм зайнятості та ускладнення внаслідок цього практик і механізмів захисту найманої праці.

Суспільне визнання та сталий прогрес комфортних кількісно-якісних параметрів побутової і трудової життєдіяльності відіграють ключову роль в удосконаленні професійно-кваліфікаційних параметрів робочої сили, започаткуванні та реалізації стимулів диверсифікації сфери зайнятості та територіальних ринків праці, розширенні зовнішньоекономічної спеціалізації країни, підвищенні конкурентоспроможності національного виробника у кластерах ланок модерних технологічних укладів (нео-, постіндустріальних).

Список використаних джерел:

1. Експерти обговорили потребу збереження людського капіталу задля відновлення України після перемоги. 2023. URL: <https://uspp.ua/news/ostanni-novyny/2019/depouliatsiia-nemynucha-eksperty-obhovoryly-potrebu-zberezhenia-liudskoho-kapitalu-zadlia-vidnovlennia-ukrainy-pislia-peremohy> (дата звернення: 05.12.2023).
2. Робота – 2023: на які професії найбільший попит, максимальні та середні зарплати. Федерація професійних спілок України. 2023. URL: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24770-robota-2023-na-iaki-profesii-naibilshyi-popyt-maksymalni-ta-seredni-zarplaty.html> (дата звернення: 05.12.2023).
3. 200 грн./годину – гідна оплата праці. 2023. URL: <http://www.profbud.org.ua/company-details/10> (дата звернення: 05.12.2023).
4. Засідання Ради ОПХО. 2021. URL: <http://opkho.com.ua/609-2/> (дата звернення: 05.12.2023).
5. Самоліук Н.М., Юрчик Г.М. Стан та проблеми колективно-договірної регулювання трудових відносин на локальному рівні. 2019. С. 93–95. URL: https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/14706/1/47samoliuk%20n.m_iurchik%20g.m_stan%20ta%20problemi%20kolektivno-dogov%20regulivannia.pdf (дата звернення: 05.12.2023).
6. Профспілка «Машприлад» ініціювала нараду з проблемних питань, що виникли під час реорганізації підприємств. 2023. URL: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24816-profspilka-mashprylad-rozhlianuto-problemni-pytannia-shcho-vynykly-pid-chas-reorhanizatsii-pidpriemstv-haluzi-2.html> (дата звернення: 05.12.2023).
7. 12 липня 2023 року відбувся онлайн-семинар на тему «Покращення охорони здоров'я та безпеки праці в сільському господарстві України». 2023. URL: http://profapk.org.ua/news/news_apk/3270.html (дата звернення: 05.12.2023).
8. Відкритий лист СПО об'єднань профспілок України до парламентарів України із закликом не голосувати за проєкт закону № 5371! 2022. URL: <http://profzviazku.org.ua/novini/novina/article/vidkritii-list-spo-objednan-profspilok-ukrajini-do-parlamentariv-ukrajini-iz-zaklikom-ne-golosuvati-z.html> (дата звернення: 05.12.2023).
9. Потрібна глобальна коаліція за соціальну справедливість! 2023. URL: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24571-potribna-hlobalna-kaolitsiya-za-sotsialnu-spravedlyvist.html> (дата звернення: 05.12.2023).
10. Трансформація ринку праці: що буде з роботою через 5 років. 2023. URL: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24600-transformatsiia-rynku-pratsi-shcho-bude-z-robotoiu-cherez-5-rokiv.html> (дата звернення: 05.12.2023).

References:

1. Experts discussed the need to preserve human capital for the recovery of Ukraine after the victory [Experts discussed the need to preserve human capital for the recovery of Ukraine after the victory] (2023). Available at: <https://uspp.ua/news/ostanni-novyny/2019/depouliatsiia-nemynucha-eksperty-obhovoryly-potrebu-zberezhenia-liudskoho-kapitalu-zadlia-vidnovlennia-ukrainy-pislia-peremohy> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
2. Work – 2023: in which professions are the greatest demand, maximum and average salaries [Work – 2023: in which professions are the greatest demand, maximum and average salaries] (2023). Available at: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24770-robota-2023-na-iaki-profesii-naibilshyi-popyt-maksymalni-ta-seredni-zarplaty.html> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
3. 200 hrn./hodynu – hidna oplata pratsi [UAH 200 per hour is a decent wage] (2023). Available at: <http://www.profbud.org.ua/company-details/10> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
4. Zasedannia Rady OPKhO [Meeting of the Council of the Association of Trade Unions of Kharkiv Region] (2021). Available at: <http://opkho.com.ua/609-2/> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
5. Samoliuk N. M., Yurchyk H. M. (2019) Stan ta problemy kolektivno-dohovirnoho rehulivannia trudovykh vidnosyn na lokalnomu rivni [The situation and problems of labor relations' collective bargaining regulation at the local level], pp. 93–95. Available at: https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/14706/1/47samoliuk%20n.m_iurchik%20g.m_stan%20ta%20problemi%20kolektivno-dogov%20regulivannia.pdf (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
6. Profspilka "Mashprylad" initsiiuvala naradu z problemnykh pytan, shcho vynykly pid chas reorhanizatsii pidpriemstv [The "Mechanical Engineering and Instrument Engineering" trade union initiated a meeting on problematic issues that arose during the enterprises' reorganization] (2023). Available at: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24816-profspilka-mashprylad-rozhlianuto-problemni-pytannia-shcho-vynykly-pid-chas-reorhanizatsii-pidpriemstv-haluzi-2.html> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
7. 12 lypnia 2023 roku vidbuvsia onlain-seminar na temu "Pokrashchennia okhorony zdorov'ia ta bezpeky pratsi v silskomu hospodarstvi Ukrainy" (2023). Available at: http://profapk.org.ua/news/news_apk/3270.html (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
8. Vidkryti lyst SPO ob'ednan profspilok Ukrainy do parlamentariv Ukrainy iz zaklykom ne holosuvaty za proiekt zakonu № 5371! [An open letter of the joint representative body of trade union associations of Ukraine to the parliamentarians of Ukraine with an appeal not to vote for the draft law No. 5371!] (2022). Available at: <http://profzviazku.org.ua/novini/novina/article/vidkritii-list-spo-objednan-profspilok-ukrajini-do-parlamentariv-ukrajini-iz-zaklikom-ne-golosuvati-z.html> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
9. Potribna hlobalna koalitsiia za sotsialnu spravedlyvist! [A global coalition for social justice is needed!] (2023). Available at: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24571-potribna-hlobalna-kaolitsiya-za-sotsialnu-spravedlyvist.html> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)
10. Transformatsiia rynku pratsi: shcho bude z robotoiu cherez 5 rokiv [Labor market transformation: what will happen to work in 5 years] (2023). Available at: <https://www.fpsu.org.ua/materialy/24600-transformatsiia-rynku-pratsi-shcho-bude-z-robotoiu-cherez-5-rokiv.html> (accessed December 5, 2023). (in Ukrainian)